

יחסי המשטרה עם המדינה והמערכת הפוליטית המנהלת אותה

ד"ר פנחס יחזקאלי¹

מבוא

מטרת המאמר לבחון את דפוסי פעולתה של המשטרה במערכת המדינית, ואת יחסיה המורכבים עם המערכת הפוליטית המנהלת מערכת זו.

'מקרה בוחן' מרתק לסוגיה זו במדע המדינה, יכולים לשמש אירועי ה"אביב" הערבי, מאז דצמבר 2010. המשטרה באירועים הללו היתה הגפרור שהצית את חבערה: סטירה שסטרה שוטרת לירקן צעיר בשם מוחמד בועזיזי והחרמת זוכן הירקות שממנו התפרנס, הביאה אותו ב- 17 בדצמבר 2010 להצית עצמו, ברוב יאוש, ו'להפעיל' את 'משק כנפי הפרפר'² שהבעיר את מדינות ערב והרעיד את כסאות שליטיהן.

בהתקוממויות הללו מילאה המשטרה את תפקיד מגן הסדר הקיים ובסיס התמיכה שלו. זאת לעומת ארגון אחר, דומה לכאורה ושונה במהות – הצבא, שהחלטתו לתמוך במתקוממים עלולה לסמן עבור השליט את רגע השינוי – את האות להעברת הכוח לגורם חדש שהצבא חפץ ביקרו.

כיוון שהמשטרה מייצגת את העולם הישן, היא בדרך כלל שנואה מאוד על ידי המתמרדים. על כן, מרגע שהמציאות משתנה היא נעלמה מן הרחובות, שהופכים לשדה ביזה, שוד ואנרכיה. אז מבין גם הכוח החדש את חשיבותה, ולאחר זמן קצר היא חוזרת לרחובות כנציגת המשטר החדש – מעין סמל לכך שהסדר הושב על כנו. רק לעיתים נדירות שימשה המשטרה זרז למהפיכות בעולם השלישי. למשל, ניסיון ההפיכה המוצלח (ביחד עם הצבא) בגאנה³ ב- 1966 והניסיון הבלתי מוצלח בציילון⁴ ב- 1962 (בן-דור, 1974, ע' 18).

¹ ד"ר פנחס יחזקאלי הוא מומחה לאפקטיביות של מערכות מורכבות. כיהן בעבר כראש המרכז למחקר אסטרטגי ולמדיניות של המכללה לביטחון לאומי, צה"ל, וכמנהל הידע שלה.

² 'משק כנפי הפרפר' או 'אפקט הפרפר' (Butterfly Effect): מושג הלקוח מתורת המערכות המורכבות. האפשרות ששינוי מזערי בתנאי ההתחלה של מערכת יוביל לשינוי גדול בהרבה במצב המערכת לאורך זמן (רזי ויחזקאלי, 2007, ע' 211)..

³ הרפובליקה של גאנה (Republic of Ghana): מדינה במערב אפריקה שהיתה הראשונה להשתחרר מעול הקולוניאליזם האירופי. היא גובלת בחוף השנהב במערב, בורקינה פאסו בצפון, בטוגו במזרח ובמפרץ גינאה בדרום (ויקיפדיה, 2011א').

⁴ ציילון או סיילון (Ceylon): מדינת אי טרופית ליד החוף הדרום-מזרחי של תת היבשת ההודית. מאז 1972 היא קרויה בשם הרפובליקה הדמוקרטית הסוציאליסטית של סרי לנקה (ויקיפדיה, 2011ב').

'מקרה הבוחן' הזה מבליט את הניגוד שבין פוטנציאל ההתערבות המשטרתי בחיים הלאומיים לאופן מימושו בפועל. למרות שיש לה פוטנציאל התערבות משמעותי ביותר ועוד יפורט בהמשך המאמר, המשטרה היא שמרנית, בלתי פוליטית ונתונה מרצון לפיקוח אזרחי. היא נוטה להגן על המערכת הקיימת, בדרך כלל, עד שמערכת זו חדלה מלהתקיים. על כן, היא נוחה יותר לשימוש כמכשיר בידי האליטה של המדינה. הצבא לעומתה דינאמי, מתערב בדרך זו או אחרת בפוליטיקה, מזהה בנקל התפתחויות חדשות וחובר בקלות יחסית עם כוחות אחרים בסביבה המשימתית שבה הוא מתפקד, כש'משנתנה כיוון הרוח' (בן-דור, 1974, ע' 18).

שאלה, שלה אקדיש במאמר לא מעט, היא למה מתנהגת המשטרה באופן הזה. בנוסף, אבחן את הדומה והשונה במאפיינים הללו של המשטרה בין דמוקרטיה למדינות טוטליטאריות.

פוטנציאל ההתערבות של המשטרה בחיים הפוליטיים וסיבותיו

ראשית כל, ראוי לעמוד על פוטנציאל ההתערבות הגבוה של המשטרה במערכת המדינתית ועל סיבותיו. פוטנציאל זה נובע משלושה היבטים עיקריים: היסטורי, מבני, היבטים הנובעים מהמשמעות החברתית של המשטרה ומייעודה, והיבטים תפקודיים:

ההיבט ההיסטורי

הסבר הגיוני, לכאורה, לשמרנותה של המשטרה ביחס לצבא, הוא יחסי הכוחות ביניהם וחולשתה ביחס לכוחו. שהרי, איזה סיכוי יש להמפיכה הנתמכת על ידי המשטרה, אם הצבא ושירותי הביטחון האחרים מתנגדים לה? אולם לפחות במדינות העולם השלישי, המגמות ההיסטוריות נתנו בידי המשטרה יתרון בתחום זה: המעצמות הקולוניאליות כדוגמת הבריטים באפריקה, באסיה וגם בישראל, העדיפו לעיתים קרובות לבנות משטרה מרכזית חזקה לפני בניית צבאות מקומיים או תגבור צבאם באותה מדינה. רק כאשר נכשלו השיטות האחרות להשבת החוק והסדר הציבורי – הועבר צבא לאותן קולוניות על מנת להשיב את הסדר על כנו (כמו למשל, במרד הערבי בארץ ישראל – 1936-1939).

גם לאחר שמדינות אלה קיבלו את עצמאותן, חלק משמעותי מהמשאבים הלאומיים הוקדש לכוחות המשטרה, ולעוצמת האש והניידות של כוחותיה, שהיתה מרשימה ביותר (אייל, 1998, ע' 29; בן-דור, 1974).

בכל מדינה, המשטרה היא הארגון הממשלתי הבולט ביותר בשטח. דרגה גבוהה זו של בולטות מקנה לה פוטנציאל עצום להיות דומיננטית בתהליך של התפתחות פוליטית. הבולטות גורמת לכך שהאזרח יזהה את המשטרה עם השלטון הקיים. השוטרים, בעצם נוכחותם ברחובות וגם באופן שבו הם ממלאים את תפקידם, הם הביטוי המוחשי ביותר לחוק ולעקרונות חברתיים חשובים. ללא המשטרה ושוטריה היה החוק ערטילאי ומופשט. המסרים שמעבירה הממשלה לאזרחיה חייבים לעמוד במבחן היישום, ברמה של השגרה היומית. עבור האזרח הפשוט השוטר הוא ה'ממשלה', ומעשיו – מעשיה (יחזקאלי, 2004, ע' 57; בן-דור, 1974, ע' 21; Bayley, 1969, ע' 14).

עצם קיומה של המשטרה הוא העדות לטובה ביותר ליציבותו של סדר החיים הקיים במדינה, ולהיפך – התערעורותו מסמלת את החלפתו של הסדר הזה בסדר אלטרנטיבי אחר. ריטואליזציה מוצלחת של התנהגות המשטרה עשויה להקנות למוסדות החברה ערך מוסף, שאיננו מושג בדרכים אחרות, ולחזק את הלגיטימציה שלהן, ולהיפך (בן-דור, 1974, עמ' 23-24).

היבטים הנובעים מהמשמעות החברתית של המשטרה ומיעודה

כמו שהשמרנות של המשטרה מובנית בעצם קיומה (בעובדה שהיא מסמלת את השלטון הקיים), היא נובעת גם מיעודה ומתפקידיה במדינה ובחברה.

יחזקאלי (2004, ע' 53) מציין שלוש גישות להבנת המשמעות החברתית של המשטרה ולייעודה בחברה: **גישת הסדר החברתי, הגישה ההירואית והגישה המרכסיסטית**. שלושת הגישות הללו כאחת מחזקות את השמרנות שבאופי המשטרה, ואת הדבקות בסדר הקיים:

גישת הסדר החברתי: על פי גישה זו, תפקידה הראשוני של המשטרה הוא שמירת סדר החיים התקין, קרי, השלטת סדר חברתי ושמירת השקט ושלוות החיים (Peace Keeping). מידת ההצלחה של המשטרה בשמירת היציבות של התנאים חברתיים מכתובה את מידת התפתחותן של מדינות (Bayley, 1969, עמ' 16-19; בן-דור, 1974, ע' 19). הצלחה זו תלויה בארבעה תחומי פעילות עיקריים: שמירה על הסדר הציבורי, שמירה על בטחון הפנים, אכיפת חוק ומניעה. יחזקאלי מציין כי התחום הראשון – השמירה על הסדר הציבורי – טראומטי במיוחד עבור מפקדי משטרה. זאת, בשל תו המחיר שהוא גובה מהם בכל פעם שסדר החיים מתערער: ועדות

חקירה, החלפה והדחת מפקדים, משפטים פליליים וכדומה (יחזקאלי, 2004, עמ' 53-54). מכאן ששימור המצב הקיים הוא אינטרס קיומי למפקדי משטרה.

הגישה ההירואית: מקורה של הגישה בטיעון האנגלי שהמשטרה, מכיוון שהיא הסוכנות המרכזית של הסמכות והסדר החברתי, תורמת לקידום ההתפתחות התרבותית דרך סוג היחסים שהיא מפתחת כלפי האזרחים. למשל, מידת האלימות שהיא משתמשת משפיעה ישירות על רמת האלימות ברחוב (יחזקאלי, 2004, ע' 56). האנגלים יישמו גישה זו לא רק במדינת האם שלהם אלא גם בשלטונם (הדיקטטורי) בקולוניות. כך למשל, בתחילת המרד הערבי בארץ ישראל, ב-1936, סרב הנציב העליון הבריטי הרביעי של ארץ ישראל, סר ארתור גרנפל ווקופ (Wauchope) להתיר למשטרה שימוש בגז מדמיע, בשל החשש כי מהלכים אלה עלולים לגרום להגברת רגשות הזעם והמרירות, במידה כזו, שתקשה להתגבר עליהם בעתיד (אייל, 1998, ע' 74).

הבעיה היא, שאפילו בדמוקרטיה, אלימות מינימאלית בעבודת המשטרה יכולה לאפיין משטרות בחלק מהמדינות בלבד, בעלות תרבות ומסורת מסויימים מאוד, כמו המשטרה בבריטניה למשל. מפלס השימוש בכוח במשטרות במדינות דמוקרטיות אחרות (ארצות הברית למשל), שונה לחלוטין, ובמדינות דיקטטוריות הוא שונה הרבה יותר, לשם הקוריוז, ניתן לחזק קביעות אלה בדבריו של שליט לוב לשעבר, מועמר קדאפי, שבדרך כלל עויין גילויים שונים של התרבות המערבית. קדאפי דיבר באפריל 1973 בתסכול על כך שלא הצליח להביא למצב, כמו באנגליה, שהציבור יציית לשוטרים בלתי חמושים, הנעדרים כל אמצעים חזותיים של כוח פיזי (בן-דור, 1974, ע' 19). תסכולו של הדיקטטור הלובי מלמדת, שגם הוא מבין, שהצלחת המשטרה לפעול במפלס אלימות נמוך יחסית מרגיעה את הרחוב ותורמת ליציבות ולשימור הסדר הקיים.

הגישה המרכסיסטית: על פי הגישה, המשטרה נוצרה למען האליטות ומשרתת אותן. היא אינה שומרת על סדר חברתי בעשירון העליון, אלא פועלת בשבילו (יחזקאלי, 2004, ע' 56). שימור המצב הקיים הוא הסיבה להקמתה ומהווה אינטרס עליון עבורה.

תפקיד חברתי סמוי אך רלוונטי של המשטרה הוא **תפקידה כורז במוביליות החברתית** – העובדה שמשטרה פותחת בדרך כלל את שורותיה למעמד התחתון, כאשר ארגונים לאומיים אחרים לא מאפשרים זאת. באופן מסורתי משמשת המשטרה במדינות קולטות הגירה נתיב לתנועה חברתית כלפי מעלה. היא מאפשרת למהגרים להתגבר על תנאים קשים של סטטוס של בן מיעוט, ומהווה 'כור היתוך', על ידי פיתוח רגש של הזדהות לאומית ובהתגברות על נאמנויות פרטיקולריסטיות לקבוצות תת לאומיות, אצל המהגרים ובני המיעוטים. תפקיד זה

מאפיין את המשטרה גם בישראל. היא שימשה בית חם לעולי מרוקו, למיעוטים הערבי והדרוזי ולעולים מרוסיה ומאתיופיה (יחזקאלי, 2004, עמ' 56-57; בן-דור, 1974, ע' 20; Bayley, 1969, עמ' 26-27).

למה תפקיד זה חשוב לענייננו? משום שהמוביליות הזו שהמשטרה מאפשרת מרגיעה גם היא את הדינאמיקה החברתית בשטח, ופועלת לטובת המשך המצב הקיים.

מאפיינים תפקודיים

פגיעתה הפוטנציאלית של המשטרה בדרג הפוליטי עלולה להיות האפקטיבית והקטלנית ביותר מכל שירות ממשלתי אחר, בגלל סמכותה לעצור ולחקור חשודים ולהגיש נגדם כתב אישום. תפקיד זה מעמיד אותה מראש בעימות מול המנגנון הפוליטי והממשלי המועד ל"שחיתות שלטונית" (Government Corruption) לסוגיה: שחיתות פוליטית (Political Corruption) וביורוקרטית (Bureaucratic Corruption). התערבות אגרסיבית של המשטרה בתחומים אלה עלולה להיות קטלנית עבור גורמים פוליטיים.

לצורך המחשה, אציין את תוצאות חקירות השחיתות בישראל בשנות השבעים של המאה הקודמת, שהביאו, בין היתר, להתאבדותו של השר אברהם עופר; להעמדתו של שר אחר לדין – ברוך אבו חצירא, להתפטרות ראש הממשלה, צחק רבין, לתיוג המפד"ל כמפלגה מושחתת – תיוג שהחל את דעיכתה של המפלגה ואת תרומת מכלול פרשיות השחיתות ל"מהפך" בבחירות לכנסת התשיעית, שסיים את ההגמוניה של מפלגות הפועלים, ובראשן מפא"י, אשר שלטו במוסדות היישוב ולאחר מכן במדינה, במשך כמעט חמישים שנה, החל משנות ה-30 של המאה הקודמת, ועד שנת 1977 (יחזקאלי, 2010; ; זיגל, 1994; לשם, 1988; אבנרי, 1978).

מה בין התנהגות המשטרה במדינה דמוקרטית ביחס למדינה טוטליטארית בהקשר זה?

שורש ההבדל – בין מצב המשטרה בדמוקרטיה ובדיקטטורה – בכך שבחברה דמוקרטית שואבת המשטרה את כוחה מאזרחי המדינה ולא מהשלטון. 'סמכות הכפייה' ניתנת למשטרה לא מהשלטון כבדיקטטורה, אלא מהאזרחים כמעין 'הלוואה מתמדת'. במסגרת ה'עסקה' הם מוותרים למשטרה על חלק מחירויותיהם, על מנת שהמשטרה תעשה בהן שימוש להשגת סדר וביטחון עבורם (יחזקאלי, 2004, עמ' 61-62).

מכאן שבעוד שבמדינות דיקטטוריות קל יחסית למשטרה לדבוק בשלטון הקיים, וחוזקה של המשטרה מבטא, במידה רבה, את חוזקו של השלטון, הרי שבמדינות דמוקרטיות המצב מסובך הרבה יותר: דמוקרטיה מעצם טיבה יוצרת פיתויים רבים ל"שחיתות שלטונית".

בדמוקרטיה, ההכרה ביכולת ההשפעה של המשטרה, הן על ידי הממסד הפוליטי והן על ידי קברניטי המשטרה, עלולה לזרז משחקי כוח בין המשטרה לשלטון: המשטרה, לעיתים בתמיכת הציבור, עלולה לנטות להתלהבות יתר ולעשיית יתר. מפקדי היחידות לחקירת שחיתות עלולים להתפתות ול"מתוח" את כללי המשחק ולנסות להשיג תוצאות על ידי הפרה של זכויות הנחקרים. השלטון מצידו יכול לראות בכך איום שמחייב ריסון, וגם ריסון זה עלול ללקות בעשיית יתר...

אגב, אין חובה שהמשטרה אכן 'תמתח את הכללים' כדי שתיווצר 'תגובת שרשרת' מהמערכת הפוליטית. די למשל שאישים במערכת הפוליטית יסברו שהמשטרה עושה זאת. דוגמה לתחושה כזו בקרב פוליטיקאים מהזרם המרכזי בישראל היא למשל של יו"ר הכנסת, ראובן ריבלין. במאמר בשם "שחיתות שלטונית – הפרדיגמה שלא הכרתם" טוען ריבלין שמערכת אכיפת החוק טירפדה מינוי של מספר שרים לשרי משפטים או ביטחון הפנים: הוא עצמו, יעקב נאמן ורפאל איתן. זאת, באמצעות פתיחה בחקירה משטרתית בחשד לשחיתות שלטונית, ערב המינוי (ריבלין, 2008).

מהו המנגנון שמשקיט קונפליקטים כאלה? כיצד המערכות הללו חוזרות לאיזון? האם קיים בכלל איזון אופטימאלי ביניהן?

על איזונים בין תתי מערכות בתוך המערכת הממשלית – מבט חטוף על 'תורת המערכות המורכבות'

'מערכות מורכבות'⁵ מטבען (וארגונים אנושיים הם 'מערכות מורכבות') מאופיינות במנגנון פנימי של איזונים, המתבצע בדרך של 'התארגנות עצמית'⁶, ואינו נזקק ל'מנהל על', שיכתיב לתתי המערכות כיצד להתנהג (רוז ויחזקאלי, 2007, עמ' 109-125).

⁵ 'מערכות מורכבות' ('Complex Systems'): מערכת הבנויה מרכיבים אוטונומיים, שיכולים להיות בנויים אחרת שונים אחד מרעהו, לפעול בדרך שונה ולמשוך ולהתפתח לכיוונים שונים. מרכיבי המערכת מקיימים יחסי גומלין זה עם זה ועם הסביבה, תוך שהם פועלים במשותף להשגת מטרה. הדגש הוא על הקשר שבין מרכיבי המערכת, ולא על החלקים באופן בדיד. חלקים אלה חייבים לפעול בהרמוניה על מנת שהמערכת תשיג את יעדיה באופן אופטימאלי. מערכות מורכבות מאופיינות בכך שהשלם שלהן גדול מסכום חלקיו. עוד מוגדרת מערכת כפעילות גומלין אינטראקטיבית בין רכיביה. על מנת להבין מערכות מורכבות, יש צורך להבין את קשרי הגומלין שבין תתי המערכות השונות. "מערכת מורכבת" יכולה לפתח תכונות שאינן נובעות ישירות מהתכונות של כל אחת מתתי המערכות בנפרד (אתר המכללה לביטחון לאומי, 2011).

כאשר תת מערכת מבצעת התערבות (בשפת המערכות המורכבות – 'דחיפה') משמעותית ולא פרופורציונאלית ב'סביבתה המשימתית'⁷, על מנת להשיג את יעדיה על חשבון תתי מערכות אחרות ולהעביר את המערכת למצב (או בשפת המערכות המורכבות – ל'מושך'⁸) חדש, שככל שיתאפיין ב'הצלחת יתר' יהיה דינאמי ומועד לשינוי יותר – אזי תיווצר ב'סביבה המשימתית' דינאמיקה של התארגנויות – יזומות ו/או עצמיות – של תתי מערכות אחרות – שנפגעו מן ההתערבות – להשבת המצב לקדמותו. המצב לא ישוב אמנם לקדמותו, אולם סבירה מאוד האפשרות ש'דחיפה' זו מצד מספר תתי מערכות עלולה להביא את המערכת למצב חדש, שהוא גרוע יותר מהמצב ההתחלתי (ראה תרשים מס' 1):

המצב החדש יכול לגרום למערכת הראשונה לפעול שנית באגרסיביות על מנת לשנות שוב את תמונת המצב – וחוזר חלילה. למערכת אין יכולת למצוא נקודה של איזון, ולעולם תנוע המוטטלת בין הקצוות, בפעולות קיזוז וקיזוז שכנגד, שלא תיגמרנה לעולם. אבל, ברמת המאקרו ניתן לומר שהמערכת מפעילה, בראיה של הטווח הארוך, מנגנון של איזון עצמי.

'מקרה הבוחן' המתאים ביותר לענייננו הוא הדוגמה שכבר תיארונו ל'הצלחת יתר' משטרית בפעילות כנגד המערכת הפוליטית היתה היחידה לחקירות הונאה בראשות בנימין זיגל בשנות השבעים של המאה הקודמת. זהו מקרה קלאסי של התלהבות יתר ו'עשיית יתר' ('Over Doing'), שכן, בחפזונו להשיג הצלחות לא היסס זיגל 'לעגל פינות' ולהשתמש בדרכים בעייתיות כמו: שימוש מופרז בסמכות המעצר ובתנאיו, דיס אינפורמציה בתקשורת, וכדומה [חציית הקו האדום לשם השגת הצלחות מהווה גם היא סוג של שחיתות שלטונית. היא קרויה 'שחיתות של ארגונים ציבוריים' (Institutional Corruption)].

התגובה המערכתית להתלהבות היתר ול'עשיית היתר' של המשטרה היתה מקיפה ומגוונת, וכללה את האלמנטים הבאים:

- 'טיפול' ברמה האישית בקציני המשטרה הרלוונטיים

⁶ 'התארגנות עצמית' ('Self Organization'): תהליך שוטף המתרחש בין חלקי המערכת, שבמסגרתו נוצרים קשרים ארגוניים חדשים – פורמאליים וא-פורמאליים, והתבניות והתכונות מתהוות ללא פיקוד או הכוונה מרכזית (רזי ויחזקאלי, 2007א', עמ' 247-248).

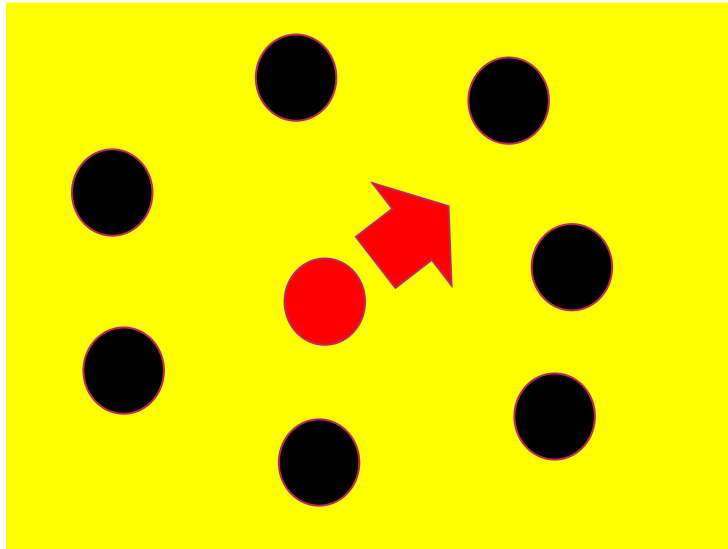
⁷ 'הסביבה המשימתית' ('Environment Task'): הסביבה שבה פועלות תתי המערכות המרכיבות מערכת מורכבת (רזי ויחזקאלי, 2007א', ע' 257).

⁸ 'מושך' ('Attractor'): אוסף יציב של מצבים המתווה את המציאות הנוכחית שלפיה אנו מתנהלים. אוסף זה מהווה גורם בעל השפעה על אופן וכיוון הפעילות של המערכת. זהו תחום של אילוצים או מגבלות במערכת מורכבת, שעל בסיסם נקבע כיצד המערכת תתפקד בתנאי סביבה שונים. ה'מושך' מתווה את כיוון המערכת. נקודה (או מטרה) אליה נוטה מערכת לנוע באופן חופשי, במגבלות הפרמטרים (החוקים) של המערכת. הנקודה הינה אחת ממגוון האפשרויות של המערכת לנוע, אם לא קיימות מגבלות (חוקים) על המערכת או בהתקיים חוקים או מגבלות אחרות. לפיכך, למערכת מורכבת יהיו לרוב מספר מושכים, שיכולים להיווצר כתוצאה מהשפעה חיצונית ו/או פנימית. מערכת יכולה להחליף מושך מבחירה או מאילוף. כאשר משתנה מושך, משתנה המערכת בהתאמה (יחזקאלי ורזי, 2011ב').

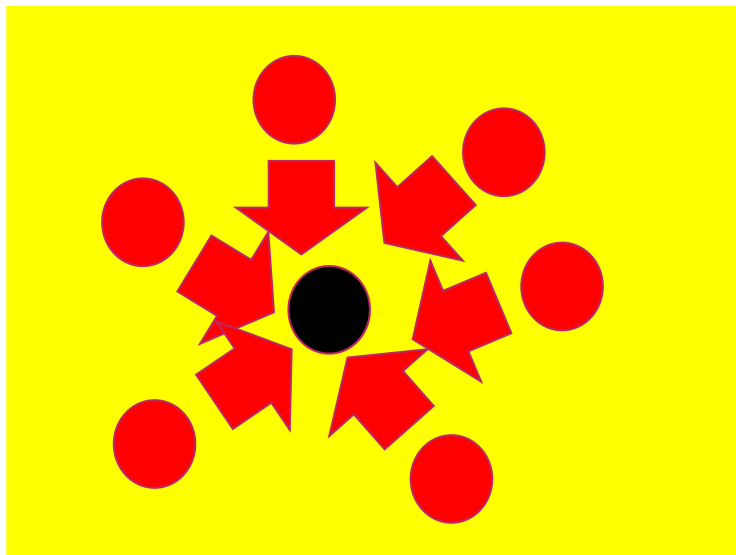
- 'סירוס' היחידות והקהיית האפקטיביות שלהן
- שינויי נוהל וחקיקה שינטרלו חלק מיכולות מערכת האכיפה בתחום זה

תרשים מס' 1: עיקרון התגובה הנגדית של מערכות

שלב א': תת-מערכת מבצעת 'דחיפה' ומשנה את ה'מושך' שלפיו מתנהלת המערכת

שלב ב': תתי מערכות אחרות מתארגנות ומבצעות 'דחיפה', שעלולה להביא את תת המערכת הראשונה למצב גרוע יותר מהמצב ההתחלתי

יש לציין כי מערכת ה'איזונים' המתוארת כאן איננה קיימת במציאות הישראלית בלבד, והיא מאפיינת את יחסי המשטרה והמערכת הפוליטית בכל המדינות הדמוקרטיות (במינונים שונים, בתקופות שונות). כך לדוגמה, מציין Stotland (1981) כי ביחידות רבות כאלה, בהן ביקר ברחבי ארצות הברית לצורך מחקריו, מצא עדויות רבות ליישומן של השיטות הללו, כמו גם חשש ממשי של אנשי משטרה מפעולות כאלה. עדויות לכך מצויות גם בכתבי האגודה הלאומית של התובעים הכלליים בארצות הברית (National Association of Attorneys) (NAAG – General)⁹.

'טיפול' ברמה האישית בקציני המשטרה הרלוונטיים

הכוונה לפגיעה בקידומם של חוקרים המצטיירים כסכנה למערכת הפוליטית, העברת גורמים כאלה לתפקידים אחרים ואיושם של התפקידים ביחידות אלה במועמדים לא מתאימים (יחזקאלי, 2010; Stotland, 1981). ב'מקרה הבוחן' שלנו, נרדף זיגל אישית על ידי גורמים פוליטיים באינטנסיביות שהובילה אותו להתקף לב ולאשפוז. אלה פגעו מאוד באפקטיביות היחידה, ומאוחר יותר הביאו להרחקתו של זיגל מפיקוד על היחידה (בדרך של הרחקה כלפי מעלה – בשל האהדה הציבורית חסרת התקדים לה זכה, לא היה ניתן להיפטר ממנו אלא בדרך של 'קידום': הוא הועלה לדרגת ניצב ומונה לתפקיד של אב בית הדין למשמעת). גם המפכ"ל שגיבה את זיגל – הרצל שפיר – 'טופל' בידי המערכת הפוליטית וסולק כעבור שנה בתפקיד על ידי השר הממונה – יוסף בורג, שנחשד באותה עת – הוא ומפלגתו המפד"ל – בפרשיות שחיתות (פרשת 'אפרסק'), מבלי שגורמים פוליטיים אחרים בכנסת יתערבו באופן ממשי לטובתו (יחזקאלי, 2010; לשם, 1988).

דוגמה 'קרובה' יותר היא למשל הדחתו של ראש אגף החקירות, משה מזרחי, באוקטובר 2003, בהמלצת היועץ המשפטי לממשלה לשעבר, אליקים רובינשטיין, שטען כי מזרחי הפגין "להיטות יתר" בחקירה שהתנהלה נגד השר שלעבר, אביגדור ליברמן, והפר הגבלות שהוטלו עליו על ידי בית המשפט בטיפולו בהאזנות הסתר לליברמן (יחזקאלי, 2010; ללא מחבר, 2003).

דוגמה אחרת היא הצעדים שננקטו נגד חוקריו של השר, חיים רמון בפרשת הנשיקה. בפרשה זו עשתה המשטרה שימוש בהאזנות סתר שנערכו במשרד ראש הממשלה בעניין אחר, אך לא דווחה על כך בזמן לפרקליטי רמון. הרושם שנוצר היה כאילו מבקשים החוקרים, לכאורה, להביא להעמדת רמון לדין ולסילוקו

⁹ National Association of Attorneys General – NAAG : ראה את אתר האגודה ב: <http://www.naag.org/> (הורד ב- 29/7/11).

ממשרד המשפטים בכל מחיר. בדו"ח נקבע כי נמצאו ליקויים משמעותיים, כשלים אישיים ורשלנות ממשית בטיפול בהאזנות הסתר בפרשת רמון, אף כי לא נמצא זדון בפעולת המעורבים (מבקר המדינה, 2010). שני החוקרים בפרשה – ראש היחידה לחקירות הונאה דאז, תת ניצב מירי גולן ועוזרה, סגן ניצב ערן קמין עברו מסע ציבורי של דה-לגיטימציה; קידומה של מירי גולן נעצר והיא נאלצה לפרוש, וערן קמין עוכב בדרגתו עד לתום חקירת המבקר.

לעיתים מופנות הסנקציות כנגד גורמים אחרים במערכת האכיפה, כמו הפרקליטות. לדוגמה, ההחלטה למצות את הדין עם הפרקליטה לשעבר, ליאורה גלאט ברקוביץ', שהדליפה סמוך למועד הבחירות לכנסת השש עשרה שהתקיימו ב-28 בינואר 2003 את דבר הקפאת חקירתו החסויה של ראש הממשלה דאז, אריאל שרון בפרשת סיריל קרן שבמסגרתה הועברו, לכאורה, 1.5 מיליון דולר לחשבוננו של גלעד שרון, בנו של אריאל שרון. גל-ט-ברקוביץ' הושעתה מעבודתה מייד עם פרסום הפרשה. היא הועמדה לדין פלילי, הורשעה, נדונה ל-8 חודשי מאסר על תנאי ונקנסה ב-10,000 שקל. בהליך נפרד של לשכת עורכי הדין נשלל רישיונה לשנה וחצי (יחזקאלי, 2010, עמ' 112-113; קים, 2004).

הצעדים כנגד החוקרים מלווים, במקרים רבים, בעידוד של מסע שיסוי בתקשורת, המתוזמן על ידי יועצי תקשורת ותדמית, הנעזרים בכלי תקשורת אינטרסנטים. כך למשל טענה, תת ניצב מירי גולן בעקבות פרשת רמון כי "היתה התגייסות מאסיבית של התקשורת לצד אחד, מול החוקרים שנשארנו בודדים במערכה. נאלצנו להתמודד בשדה שלא הורגלנו בו. הטילו בנו דופי, הרגשתי חשופים בצריח..." (שירות הארץ, 2010). 'מסעות' אלה כוללים העסקת 'טוקבקיסטים מטעם' בתשלום, המגיבים על הכתבות באינטרנט ברוח הנדרש מהם.

'סירוס' היחידות והקהיית האפקטיביות שלהן

תהליך זה מתבצע בחמש דרכים עיקריות: היעדר גיבוי; מינוי מכוון של מפקדים לא מתאימים; שינויים מבניים הפוגעים באפקטיביות של היחידות הללו; 'הרעבה תקציבית' וליבוי הקונפליקט המובנה שבין המפכ"ל למפקדי היחידות:

- היעדר גיבוי: (יחזקאלי, 2010; Stotland, 1981): כך לדוגמה, לא גיבה השר לשעבר, עוזי לנדאו, את ראש אגף החקירות, משה מזרחי, בפרשת תמלולי השיחות של השר ליברמן. זאת, למרות ביקורת קשה

ביותר שהטיח ליברמן במשטרה (קרא, 2002). באותה סוגיה לא זכה ראש אח"ק לגיבוי גם מהשר לשעבר, גדעון עזרא, והוא הדיחו באירוע מתוקשר, ערב כינוס מרכז הליכוד.

- מינוי מכוון של מפקדים לא מתאימים (יחזקאלי, 2010): דוגמה קלאסית כזו היה מינויו של תנ"ץ יורם גונן כמחליפו של בנימין זיגל ביחידה לחקירות הונאה. הרצון להיפטר מזיגל ולהרגיע את הסערה שבין הממסד הפוליטי למשטרה הביאה למינוי שיבטיח "שקט תעשייתי" ויאפשר שינויים מבניים ביחידה במתווה 'דוח מינקובסקי' (ראה בסעיף הבא).

- שינויים מבניים הפוגעים באפקטיביות של היחידות: ברוך לשם בספרו "זיגל", מתאר קונפליקט בין היחידה לחקירות הונאה בישראל בתקופתו של זיגל לבין המפכ"ל וראש אגף החקירות. למרות הגיבוי שקיבלה היחידה מהפיקוד, שהביא לבסוף לפיטוריו בפועל של המפכ"ל, הרצל שפיר, סרב קצין המודיעין של היחידה לחקירות הונאה להעביר למטה הארצי את שמות המודיעים שלו בפרשת השר אהרן אבוחצירא וב"תיק אפרסק" שבו נחקרו חשדות נגד השר הממונה על המשטרה, יוסף בורג. הוא אף התפטר מהמשטרה, כשסבר שחומר מן החקירה "דולף" לשר בורג (לשם, 1988, ע' 40). התוצאה היתה, שלאחר עזיבתו של בנימין זיגל את היחידה, יזם משרד המשטרה בגיבוי המפכ"ל דאז, אריה איבצן, 'רפורמה', שהוכנה על ידי סגן מבקר אגף המשטרה במשרד הפנים, באותה עת, תת ניצב ראובן מינקובסקי. במסגרת ה"רפורמה" נסגר המודיעין היחידתי. הסיבה הזו כמו גם סיבות נוספות, הביאה לשקיעת היחידה אחרי עידן זיגל לשנים רבות (יחזקאלי, 2010, ע' 112; לשם, 1988).

- 'הרעבה תקציבית': Stotland (1981) דיווח על מקרים של מה שכונה "מתקפות דרך התקציב" ("Budgetary Attacks") כנגד יחידות לטיפול בשחיתות שלטונית, שנגרמו, כפי הנראה, בשל האגרסיביות היתרה שהפגינו היחידות הללו. סוכנויות שבלשונו של סטוטלנד, "הורשו למות (מחוסר תקציב) בעידוד הממשלה", בשנות השבעים של המאה הקודמת, היו במצב כזה, למשל, "היחידה לטיפול בשחיתות ממשלתית של ניו מקסיקו" ("The New Mexico Corrupt Government Practices Unit") (" והיחידות לטיפול בשחיתות בויסקונסין לואיזיאנה ובפנסילבניה. עדויות דומות נמצאות במפורש גם בכתובים, למשל של האגודה הלאומית של התובעים הכלליים בארצות הברית (יחזקאלי, 2010; Stotland, 1981; National Association of Attorneys General - NAAG, 1978).

- הטלת מגבלות על פעולות החוקרים (יחזקאלי, 2010; Stotland, 1981): כך לדוגמה, אסר השר הממונה, יוסף בורג – שידע כי מפלגתו מסתבכת בחקירות שחיתות – על המשטרה, לחקור פוליטיקאים או פרשיות שבהן מעורבים פוליטיקאים עד לאחר הבחירות:

"מאחר שאנו בתחילת שנת בחירות, איני מעוניין שהמשטרה תהיה כלי שרת בידי פוליטיקאים. אני נותן לך הוראה לתיק כל דבר, לא לבדוק עכשיו, אלא רק לאחר הבחירות לכנסת!".

(לשם 1988, ע' 188)

על פי לשם (1988, ע' 195), ההחלטה לעצור את החקירה ב'פרשת אפרסק', היא שאפשרה לשר בורג לסלק את המפכ"ל, הרצל שפיר, מכהונתו (פורמאלית, כהותו לא הוארכה בתום שנת ניסיון אחת), שכן, לו היה שפיר מכריז על חקירה נגד השר הממונה, הוא היה חסין מהדחה...

- שינויי נוהל וחקיקה שינטרלו חלק מיכולות מערכת האכיפה בתחום זה: סמכות המעצר, שבה הרבה זיגל להשתמש כלפי פוליטיקאים, בוטלה. תיקון מס' 9 לחוק סדר הדין הפלילי משנת תשנ"ז קבע כי לא ניתן עוד לעצור עברייני 'צווארון לבן' עד תום ההליכים המשפטיים נגדם. בכך, קיבלו אנשי ציבור, בניגוד לעבריינים רגילים, חסינות מהשפעתו של המעצר על החקירה הפלילית.

הקלה נוספת לגורמים שהואשמו בשחיתות שלטונית היו הנחיות של היועץ המשפטי לממשלה מס' 51.015 שאפשרו להעניק שימוע לקבוצות מסוימות באוכלוסיה, בהן: ראשי מועצות מקומיות, עורכי דין וחברי כנסת. 'שימוע' משמעו שנאשם שהותר לו 'שימוע' יכול, בעזרת פרקליטיו, לפנות לפרקליטות לפני הגשת כתב האישום כדי לשכנע את אנשי התביעה שאין מקום להגיש כתב אישום. השימוע הוא כלי המאפשר לפרקליטים מוכשרים לבטל או לשנות את כתב האישום, או לפחות למשוך את הליכי השימוע ולעכב את הגשת כתב האישום ולמשוך זמן.

בשנת 2000 עוגנה הזכות לשימוע בסעיף 60א' לחוק סדר הדין הפלילי, המאפשר לכל נאשם פוטנציאלי בעבירה שעונשה החל מ- 3 שנות מאסר, לזכות בשימוע בפרקליטות, אולם, כל בר דעת מבין, שהיכולת של נאשם בעל אמצעים לנצל כלי זה משמעותית לאין שיעור מאלה של אנשים 'רגילים' (הראל, 2008).

אחד המקרים הבולטים, בעת האחרונה, של שימוש בזכות ה"שימוע", שהביא תועלת רבה לנאשם, היה בפרשת הנשיא לשעבר, משה קצב, שבו הצליחו סנגוריו בשימוע לגמד את טיוטת כתב האישום המקורי נגדו, ולמחוק ממנה את עבירת האונס, שהעונש המרבי עליה הוא 16 שנה.

הקלה נוספת לאנשי ציבור המואשמים בשחיתות שלטונית נתקבלה בימיו של היועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין. אז נקבע הצורך של המשטרה לקבל את אישור היועץ המשפטי לממשלה לפני שתתחיל בחקירת אישי ציבור (קים, 2004).

- ליבוי הקונפליקט המובנה שבין המפכ"ל למפקדי היחידות: פוליטיקאים במדינות דמוקרטיות יכולים לקבל סיוע מפיקוד המשטרה ב'ביות' היחידות לחקירת השחיתות. זה לעולם יחשוד באנשי היחידות הללו שיסבכו אותו, שכן, אם יגבה הפיקוד את היחידות כפי שה"שטח" מצפה – יסתבך עם הדרג הממונה; ואם יצא נגד

אנשיו – ייזוק מעמדו בקרבם (יחזקאלי, 2010). ואכן, ניתוח ההיסטוריה של יחסי ראשי אגף החקירות עם המפכ"לים והשרים הממונים שלהם, מלמד, לעיתים קרובות, על ניגודי אינטרסים בסיסיים ביניהם.

יחזקאלי ושל (2009, ע' 179) טוענים, כי מפכ"לים אינם מעוניינים, בדרך כלל, בראשי אגף חקירות לוחמניים, ואלו שגיבו את גורמי החקירות ושילמו על כך מחיר יקר. שני מפכ"לים הועזבו על ידי השר הממונה – הרצל שפיר ב- 1980 ויעקב טרנר ב- 1993, כאשר בשניהם הועלתה אפשרות שהועברו מתפקידם בשל סירובם לשתף פעולה עם השר להשתקת חקירות נגד פוליטיקאים. הרצל שפיר, בשל סירובו לחשוף בפני השר הממונה, יוסף בורג, את חומר החקירה נגדו, שכונה, "תיק אפרסק", שהכיל חשדות למעורבותו של בורג כשר הפנים, להעברת כספים למוסדות דת דרך הרשויות המקומיות, ובשל הגיבוי שנתן לראש היחידה לחקירות הונאה דאז, בנימין זיגל, בפרשת עדי המדינה נגד השר אבו חצירא; יעקב טרנר, שטען, כי הועבר מתפקידו כיוון שסרב לדרישת השר הממונה דאז, משה שחל, להחליף את צוות החקירה בפרשת דרעי. כהונתו של מפכ"ל נוסף, אסף חפץ, לא הווארכה על רקע כעסו של השר הממונה דאז, אביגדור קהלני, שלא עודכן על כוונת המשטרה להמליץ בפני הפרקליטות להגיש כתב אישום כנגד ראש הממשלה דאז, בנימין נתניהו, על פרשת 'בר און חברון'¹⁰ ועל שסרב ללחצי גורמים פוליטיים, לרסן את החוקרים" (שם; יחזקאלי ושל, 2000). על רקע זה, טוענים יחזקאלי ושל (2009, ע' 180), ניתן להבין את התנגדות המפכ"לים לפעילויות היתר של גורמי החקירות שלהם. כך למשל, המפכ"ל לשעבר, שאול רוזוליו, לא אהב, בלשון המעטה את ה'קואליציה' שנתקמה בתקופתו בין שר המשטרה לשעבר, שלמה הלל – היועץ המשפטי לממשלה לשעבר, אהרון ברק – וראש אגף החקירות לשעבר יעקב קדמי. 'קואליציה' זו קיבלה החלטות בפרשת המיועד לתפקיד נגיד בנק ישראל, אשר ידלין; ובפרשת שר השיכון, אברהם עופר, והקנתה למשטרה יכולת טובה יותר לעמוד בלחצים ציבוריים. הגיבוי המשולש הזה היה, לדעתו של Stotland (1981), אחת הסיבות העיקריות להצלחת היחידה הארצית לחקירות הונאה (יאח"ה) באותם ימים, ולעמידותה בפני הלחץ הפוליטי שהופעל עליה (יחזקאלי ושל, 2009, ע' 180).

קדמי עצמו טען, כי:

¹⁰ בפרשת 'בר און חברון' נחשדו ראש הממשלה דאז, בנימין נתניהו ושר המשפטים שלו, צחי הנגבי, ב- 1997, בניסיון, למנות את רוני בר און כיועץ משפטי, שיתאים לצרכיו של השר המורשע, אריה דרעי. במהלך ישיבת הממשלה, שבה הועלתה ההצעה, ציין הנגבי, בין היתר, כי בר-און "מכהן כיושב ראש ועדת בית המשפט העליון של לשכת עורכי הדין ועקב זאת הוא מצוי בקשר הדוק עם בית המשפט העליון, עם נשיא בית המשפט העליון ועם שופטי בית המשפט העליון" (פרוטוקול ישיבת הממשלה מיום 10/1/97). הנגבי לא ציין בפני השרים את התנגדותו של נשיא בית המשפט העליון, השופט אהרון ברק למינויו של רוני בר און. פרקליטת המדינה הסיקה, בחוות דעתה, כי בפרשה זו אין די ראיות כדי להגיש כתבי אישום נגד הנגבי (היועץ רובינשטיין השאיר את ההחלטה בידי הפרקליטה, ארבל, משום החשש לניגוד אינטרסים, בשל היות אשתו פקידה בכירה במשרד המשפטים, הכפופה לשר המשפטים, צחי הנגבי), וכי גם אם אין בהתנהגות זו של הנגבי עבירה פלילית, היא ראויה למלוא הגינוי. גם בנוגע לראש הממשלה נתניהו, קבעו רובינשטיין וארבל, כי אין בפרשה זו די הוכחות על מנת להגיש כתב אישום נגדו (גורדון, 1998).

הייתי חסיד של פעולה משותפת ומשולבת בין המשטרה והפרקליטות, ולא רצייתי שהיועץ המשפטי לממשלה יקרא על ההתפתחויות בעיתונים. על דרך המעטה על לומר, שגישה זו לא התקבלה בעין יפה במטה הארצי. אני שיתפתי את היועץ המשפטי לממשלה בכל נושא בעל חשיבות, והיה ידוע שאני בן בית בלשכתו, ויכול תמיד להתקשר אליו ישירות. הדבר עורר קנאה אצל אחרים.

(יחזקאלי ושלום, 2009, ע' 180; הראל, 1993)

היריבות עם רוזוליו ותחושתו שהיה 'נטע זר' במשטרה, היתה גם הסיבה לכך שקדמי עזב את המשטרה, לאחר שנתיים וחצי, וחזר לפרקליטות המדינה, כמשנה ליועץ המשפטי לממשלה (שם).

סיכום

מטרת המאמר היתה לבחון את דפוסי פעולתה של המשטרה במערכת המדינית, ואת יחסיה המורכבים עם המערכת הפוליטית המנהלת מערכת זו.

שתי מסקנות בולטות לעין:

האחת היא שלמשטרה יכולת משמעותית להתערב בפוליטיקה ובאופן ביצוע המדיניות. למידת התערבות ולאופייה עשויים / עלולים להיות השפעות של ממש על התפתחותה הפוליטית של מדינה. זאת על ידי צורות ההתפתחות הפוליטית שהיא מאפשרת להן לצמוח (Bayley, 1969, עמ' 16-19; בן-דור, 1974, ע' 19). השנייה היא שלמרות היכולת הזו, המשטרה דבקה בשמרנות ונוטה לא לערער את המצב הקיים.

בעוד שבמדינה טוטליטארית המשטרה היא העוגן העיקרי של השלטון, הרי שבמדינה דמוקרטית התמונה מורכבת הרבה יותר. המשטרה אינה מייצגת את השלטון אלא את העם. היא פועלת כנגד השלטון במקרים שבהם מתגלה חשד לשחיתות שלטונית; והשלטון מצידו מנסה להצר את צעדיה ולהגביל את יכולתה להזיק לו. זוהי שותפות לא נוחה, שבה שני הצדדים חורגים לעיתים, בטווח הקצר, מהמגבלות החוקיות והאתיות המנתבות אותם, אולם, בטווח הארוך, המערכת מצליחה לקזז את ההטיות שגורמים שני הצדדים. זה נעשה בתהליך סיזיפי של מעין 'משיכת חבל' הנוטה בכל פעם לצד אחר, ושאינו מסתיים לעולם.

מקורות

אבנרי אריה (1978), המפולת, רביבים.

אייל יגאל (1998), האינתיפאדה הראשונה – זיכוי המרד הערבי על ידי הצבא הבריטי בארץ ישראל 1936-1939, תל אביב: מערכות.

אתר המכללה לביטחון לאומי (2011), WIKI – עולם הידע של מב"ל, הערך: 'מערכת מורכבת',
[http://www.indc.org.il/DocLib2/%20מורכבת%20מערכת\(Complex%20System\).aspx](http://www.indc.org.il/DocLib2/%20מורכבת%20מערכת(Complex%20System).aspx)

בן-דור גבריאל (1974), תפקידה של המשטרה בהתפתחות הפוליטית, נתיבי ארגון ומנהל, חוברות 4-6, עמ' 17-31.

היועץ המשפטי לממשלה (1991), "שימוע" וטיעון לפני הגשת כתב אישום פלילי, הנחיות היועץ המשפטי לממשלה הנחיה מס' 51.015, 1 יולי.

הראל צבי (2008), זכות השימוע – פרוטקציה?, ישראל היום, 8/4/08, ע' 23.

הראל צבי (1993), לבו הרחום, מוסף הארץ, 29 אוקטובר 1993, עמ' 25-26.

ויקיפדיה (2011א), הערך: 'גאנה',
<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%92%D7%90%D7%A0%D7%94>, הורד ב- 16/7/11.

ויקיפדיה (2011ב), הערך: 'צ'יילון',
<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A6%D7%99%D7%99%D7%9C%D7%95%D7%9F>, הורד ב- 16/7/11.

זיגל בנימין (1994), ראיון מיום 22 ספטמבר על ידי ד"ר פנחס יחזקאלי, הרצליה (בהקלטה ובכתובים בידי המחבר).

יחזקאלי פנחס, שלו אורית (2000), יחסי מפכ"ל והשר הממונה בישראל, 1948-1997, משטרה וחברה, 2000, עמ' 89-134.

יחזקאלי פנחס (2004), מבוא ללימודי משטרה ושיטור, תל אביב: משרד הביטחון

יחזקאלי פנחס, שלו אורית (2009), תפקידה של המשטרה בענישה הפלילית, אצל: שוהם שלמה גיורא, תימור אורי (עורכים), סוגיות בתורת הענישה בישראל, עמ' 155-206.

יחזקאלי פנחס (2010), שחיתות שלטונית וביטחון לאומי, תל אביב: משרד הביטחון

ללא מחבר (2003), היועץ נגד מזרחי, מעריב, היום, 27/10/03, עמ' 1-5, 10.

לשם ברוך (1988), זיגל, תל אביב: מעריב

מבקר המדינה (2010), **חוות דעת האזנות סתר בחקירות פליליות**, ירושלים: משרד מבקר המדינה.

קובץ הנחיות היועץ המשפטי לממשלה מס' 51.015.

קים חנה (2004), הפרת האמונים קמה לתחייה, **הארץ**, 3/12/04, עמ' 6.

קרא ברוך (2003), בכירים במשטרה: לנדאו לא נותן לנו גיבוי מלא, **וואלה חדשות**, 23 ינואר 2002, <http://news.walla.co.il/?w=//172920>, הורד ב- 29/7/11.

רזי עפרון, יחזקאלי פנחס (2007א'), **מינהל ציבורי על פרשת דרכים, מאנוכיות לשיתוף פעולה**. גלילות: המרכז למחקר אסטרטגי ולמדיניות, המכללה לביטחון לאומי, צה"ל.

רזי עפרון, יחזקאלי פנחס (2007ב'), **העולם איננו ליניארי, תורת המערכות המורכבות - גורם חדש בניהול**, תל אביב: משרד הביטחון.

ריבלין ראובן (2008), **שחיתות שלטונית – הפרדיגמה שלא הכרתם, עיונים בביטחון לאומי: שחיתות שלטונית בישראל**, עמ' 95-100.

שירות הארץ (2010), תנ"צ מירי גולן, ראש יאח"ה לשעבר, על פרשת רמון: הייתי חוזרת על הדברים אחד לאחד, **הארץ**, 28/6/10, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1176699.html>.

תיקון מס' 9 לחוק סדר הדין הפלילי, תשנ"ז.

Bayley David H (1969), **The Police and Political Development in India**, Princeton, N.J., Princeton University Press.

National Association of Attorneys General - NAAG (1978), **Corruption Control Units**, Raleigh: North Carolina, In: <http://www.naag.org/>, downloaded in 29/7/11.

Stotland, Ezra (1981), Can white-collar crime investigators be protected from improper pressures? The case of Israel, **Journal of Criminal Justice**, vol. 9, pp. 265-288, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0047235281900015>, Downloaded 29/7/11.